MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
DAVID SCICLUNA

Seduta tal-25 ta' Jannar, 2005

Citazzjoni Numru. 66/1992/1

Carmelo sive Charles Dingli, Mario u Joseph Dingli lkoll personalment kif ukoll bhala unici proprjetarji tad-ditta Reno Dingli

vs

Kontrollur tad-Dwana, l-Onorevoli Ministru tal-Agrikoltura u Sajd, id-Direttur tal-Agrikoltura u d-Direttur tal-Kummerc

Il-Qorti,

Rat ic-citazzjoni pprezentata fl-24 ta' Jannar 1992 li permezz taghha l-atturi wara li ppremettew:

Illi kienet inhargitilhom licenzja mid-Dipartiment tal-Kummerc, licenzja numru 2002950 fl-20 ta' Settembru, 1991 ghall-importazzjoni ta' canned chopped ham fil-

kwantitajiet u taht il-kondizzjonijiet hemm indikati, liema licenzja kellha tkun valida sad-29 ta’ Frar, 1992, kopja ta’ liema qed tigi hawn esebita u markata Dokument A;

Illi wara l-hrug tal-istess licenzja l-atturi dahlu f’kuntratt ghax-xiri ta’ merkanzija tal-kwalita indikata fil-fuq imsemmija licenzja u cioe canned chopped ham minghand id-ditta Theo Bauwens tal-Belgju, bil-kwantitajiet u bil-prezzijiet indikati fl-iskrittura konkjuza mal-istess ditta Belgjana u dan fl-14 ta’ Ottubru, 1991 kopja ta’ liema qed tigi hawn esebita u markata Dokument B;

Illi wara dan il-ftehim, l-atturi pprocedew biex jibdew jimportaw f’Malta l-merkanzija fuq imsemmija u fil-fatt effettivament importaw f’Malta zewg containers kontinenti canned chopped ham li ghaddew mid-Dwana regolarment u cioe konsenja impurtata fis-26 ta’ Novembru, 1991 u konsenja importata fis-6 ta’ Dicembru, 1991 ghall-liema qed jigu esebiti l-formoli tad-Dwana relattivi u cioe Duty Entries li qed jigu hawn markati Dokumenti C u D;

Illi meta l-atturi gew biex jottjenu r-rilaxx tal-istess containers, huma gew imwaqqfin milli jaghmlu dan mill-konvenuti billi dawn ippretendew li l-merkanzija minnhom importata fil-fuq imsemmija containers ma kienitx konformi mal-licenzja minnhom ottenuta;

Illi wara li ttiehdet din il-posizzjoni mill-awtoritajiet Governattivi kompetenti l-atturi ma setghux jottjenu r-rilaxx tal-containers u kellhom jimmagazzinaw l-istess containers in bond f’imhazen taghhom kif ukoll kellhom jissospendu l-importazzjoni f’Malta ta’ containers ohra kontenenti merkanzija simili minhabba l-attitudni li ttiehdet mill-awtoritajiet governattivi ghar-rilaxx tal-istess merkanzija;

Illi r-rifjut tal-awtoritajiet kompetenti li jippermettu lill-atturi idahhlu f’Malta u jisdoganaw il-merkanzija fuq imsemmija minnhom importata kien illegali u abbusiv billi huma fl-importazzjoni tal-merkanzija kienu konformi mal-kondizzjonijiet imposti fuqhom fil-licenzja precitata u fil-

merkanzija minnhom importata kienet konformi mal-kwalita specifikata fl-istess licenzja;

Illi bhala konsegwenza ta' dan l-agir abbussiv u illegali tal-awtoritajiet kompetenti hawn konvenuti, l-atturi qeghdin isoffru danni ingenti, konsistenti fil-fatt li huma ma jistghux jinnegozjaw il-containers li gja importaw kif ukoll ser jitilfu flejjes kbar u jehlu penalitajiet kif stipulati fil-kuntratt relattiv naxxenti min-negozju li huma ghamlu mad-ditta ta' barra Theo Bauwens wara li jinghataw l-licenzja relattiva fuq precitata;

Illi ghalkemm ufficjalment interpellati b'ittra ufficjali tas-6 ta' Jannar, 1992, il-konvenuti baqghu ma ghamlu xejn;

Talbu li din il-Qorti:

1. Tiddikjara u tiddeciedi li l-merkanzija minnhom importata kif fuq inghad u minnhom ordnata skond il-precitat kuntratt kienet konformi u koperta fil-precitata licenzja hawn esebita u markata Dokument A;
2. Konsegwentement tordna r-rilaxx u sdoganar tal-merkanzija importata kif fuq inghad taht il-customs entries hawn esebiti u markati Dokument C u D u dan billi l-istess merkanzija minnhom importata hija konformi mal-licenzja mahruga favurihom;
3. Tiddikjara li l-konvenuti flimkien jew min minnhom responsabbli ghad-danni kollha li qeghdin isofru l-istess atturi minhabba l-agir abuziv u llegali taghhom konsistenti fir-rifjut tar-rilaxx tal-merkanzija importata taht il-precitata licenzja u dan kif fuq inghad;
4. Tillikwida l-istess danni okkorrendo b'opera ta' periti nominandi bhala kosnistenti f'dak it-telf ta' qliegh u telf iehor kif ukoll hlas ta' danni u penaltajiet inkorsi mill-atturi minhabba n-negozju kif fuq inghad;
5. Tikkundanna lill-konvenuti flimkien jew min minnhom ihallsu d-danni hekk likwidati.

Bl-ispejjez inkluzi dawk tal-ittra ufficjali tas-6 ta' Jannar 1992 u bl-ingunzjoni tal-konvenuti ghas-subizzjoni;

Rat in-nota ta' l-eccezzjonijiet tal-konvenuti fejn qalu:

1. Illi filwaqt li veru li l-atturi ghandhom licenzja ta' importazzjoni ghal 'canned chopped ham'; il-merkanzija in kwistjoni importati minnhom assolutament ma jikkonsistux f'canned chopped ham.
2. Salvi eccezzjonijiet ulterjuri;

Rat id-dikjarazzjonijiet guramentati tal-kontendenti u l-listi tax-xhieda taghhom;

Rat id-digriet tal-25 ta' Marzu 1992 li permezz tieghu gie nominat il-Professur Victor Ferrito bhala perit tekniku sabiex jirrelata b'urgenza dwar jekk in-natura tal-oggett importat mill-atturi huwiex *canned chopped ham* jew le;

Rat ir-relazzjoni tal-perit tekniku debitament mahluf fid-29 ta' April 1992;

Rat id-digriet tat-30 ta' Gunju 1992 li permezz tieghu gie nominat l-Avukat Dottor Dominic A. Cassar bhala perit legali biex ifittex u jirrelata dwar il-fondatezza tad-domandi attrici, wara li jiehu konjizzjoni ta' l-eccezzjonijiet, u jaghmel l-osservazzjonijiet kollha li ghandhom x'jaqsmu mal-kaz;

Rat in-nota ta' eccezzjonijiet ulterjuri tad-Direttur tal-Agrikoltura fejn qal:

1. Illi preliminarjament ic-citazzjoni hi nulla stante illi a terminu tal-artikoli 72 u 73 tal-Kapitolu 37 tal-Edizzjoni Riveduta tal-Ligijiet ta' Malta, meta xi persuna tixtieq tharrek f'xi qorti bhala konsegwenza ta' qbid ta' oggetti, il-procedimenti ghandhom jinbdew b'rikors u mhux citazzjoni;

Rat in-nota ta' eccezzjonijiet ulterjuri tal-konvenuti fejn qalu:

1. Illi t-talbiet ta' l-atturi nomine huma nfondati stante li meta gie mizmum ir-rilaxx tal-merkanzija meritu tal-vertenza odjerna din saret in forza ta' diskrezzjoni

amministrattiva moghtija lill-ufficjali pubblici, liema diskrezzjoni mhix sindakabbli meta tkun ezercitata, bhal fil-kaz odjern, in buona fede, u dan fit-termini permesi mill-ligi, a tenur ta’ l-Artikolu 742(2) tal-Kodici ta’ Organizzazzjoni u Procedura Civili)Kap.12);
2. Illi subordinatament ghas-suespost, it-talba ta’ l-atturi ghad-danni hi nfondata ghaliex tikkostitwixxi talba ghal danni eventwali ul ipotetici, u li s-socjeta’ attrici effettivament ma sofrietx;

Rat ir-relazzjoni tal-perit legali debitament mahlufa fis-6 ta' Novembru 1995;

Rat id-digriet tal-15 ta' Jannar 1996 li permezz tieghu, fuq talba tal-konvenuti, gew nominati bhala periti addizzjonali l-Professur Dott. Rene` Cremona, l-Avukat Dottor Philip Sciberras u l-Avukat Dottor Andrew Muscat;

Rat ir-relazzjoni debitament mahlufa fit-3 ta' Marzu 1998;

Rat in-noti ta' osservazzjonijiet tal-partijiet;

Rat l-atti l-ohra tal-kawza u d-dokumenti esibiti;

Ikkunsidrat:

L-eccezzjoni tad-Direttur tal-Agrikoltura dwar il-procedura uzata

Din l-eccezzjoni ma tistax tigi akkolta. Skond l-artikolu 164(2) tal-Kap. 12 (kif emendat bl-Att XXIV ta' l-1995 u applikabbli b'effett ta' l-artikolu 362 ta' l-istess Att) m'hemmx nullita` jekk kawza illi jmissha tingieb b'rikors minflok tingieb b'citazzjoni. Fi kwalunkwe kaz mill-provi ma jirrizultax li sar "qbid" ai termini tal-Kap. 37 peress illi mix-xiehda tal-atturi - mhux kontestata - jirrizulta li kif bdiet tinhatt il-merkanzija, l-ufficjal tad-dwana talab il-parir tad-Direttur tal-Agrikoltura li ddecieda li l-prodott ma kienx *chopped ham* u li l-atturi kellhom jirritornaww lura ghand id-ditta estera u jwaqqfu kull importazzjoni ulterjuri ta' prodott bhal dak. Din l-eccezzjoni hi ghalhekk respinta.

L-eccezzjoni fil-mertu dwar il-prodott

Tajjeb hawn li ssir referenza ghal dak li sostnew il-periti addizzjonali fir-rigward ta' din l-eccezzjoni:

Ghall-kuntrarju ta' dak li nghad mill-konvenuti, ma kienx hemm obbligu minn naha tal-atturi 'qabel jew meta applikaw ghall-licenzja in kwistjoni' li jindikaw lill-awtoritajiet 'xi kwalita' ta' *canned chopped ham* kienu se jimportaw.' Wisq anqas kien inkombenti fuq l-atturi li jindikaw li l-prodott li kienu se jimportaw 'ma kienx konformi mal-*Codex Alimentarius'.* It-talba tal-atturi kienet biss wahda ghall-hrug ta' licenzja ghall-importazzjoni ta' *canned chopped ham,* taht il-kondizzjonijiet li seta' impona d-Dipartiment tal-Kummerc fuq il-hrug ta' licenzja simili. Se mai kellhom ikunu l-awtoritajiet stess li jipproskrivu l-hrug tal-licenzja bil-kondizzjonijiet kollha mehtiega - fosthom dik li l-prodott in kwistjoni kellu, skond l-opinjoni tad-Direttur ta' l-Agrikolutara (u mhux, jigi enfasizzat, ta' xi dispozizzjoni fil-ligi taghna ta' dakinhar) jikkonforma mad-definizzjoni tal-*Codex Alimentarius.* Dan kellu jkun car bizzejjed u, di piu', kellu jigi komunikat lill-atturi qabel ma nghatatilhom il-licenzja. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjonijiet jinghad li nuqqas tal-awtoritajiet ma ghandux iledi d-drittijiet tal-atturi.

Fil-fatt l-artikolu 12, subinciz (1) ta' l-Att dwar il-Hwejjeg ta' l-Ikel, Medicinali u Ilma tax-Xorb (Kap. 231) jiddisponi li l-Ministru responsabbli ghas-sahha pubblika jista' jaghmel regolamenti dwar l-importazzjoni ta' hwejjeg ta' l-ikel mahsuba ghall-konsum mill-bniedem, kif ukoll jista' jippreskrivi l-*istandards* tal-kwalita', kompozizzjoni jew proprjeta' ohra minima possibbli ta' dawk il-hwejjeg ta' l-ikel. Skond l-artikolu 4, subinciz (2) ta' l-istess Att, dawn ir-regolamenti ghandhom isiru mill-Ministru bil-parir tal-Board dwar *Standards* ta' Hwejjeg ta' l-Ikel (stabbilit bl-artikolu 3 ta' l-istess Att). Di piu', is-subinciz (3) ta' l-artikolu 4 ta' l-istess Att jiddisponi li kull regolamenti (jew ordnijiet*)* maghmula mill-Ministru skond l-istess Att ghandhom jitqieghdu fuq il-Mejda tal-Kamra tad-Deputati kemm jista' jkun malajr wara li jsiru. Dawn id-dispozizzjonijiet huma kjarament ta' natura tassativa u,

ghaldaqstant, kwalunkwe ‘regolamenti’ li suppost kienu jezistu u li ma gewx promulgati skond il-formalitajiet preskritti mill-ligi ma jistax ikollhom effett fil-konfront tal-atturi fic-cirkostanzi prezenti. Xejn ma jiswa li l-Codex *Alimentarius* huwa preparat minn kummissjoni teknika komposta minn membri rapprezentanti kemm tal-World Health Organization (WHO), kif ukoll tal- *Food and Agricultlure Organization (FAO),* it-tnejn ghaqdiet tal-Gnus Maghquda, jew li l-istess *Codex* huwa ‘rikonoxxut bhala l-aktar kodici awtorevoli’ fil-kontest tal-iklassifikar tal-prodotti tal-ikel. Anqas ma jreggi fid-dritt is-suggeriment li l-pajjizi membri shah tal-Gnus Maghquda (bhal ma jreggi fid-dritt is-suggeriment li l-pajjizi membri shah tal-Gnus Maqghuda (bhal ma hi Malta) huma obbligati li jinfurzaw bhala ligi f’pajjizhom kull dispozizzjoni mahruga mill-ghaqdiet varji tal-istess Gnus Maqghuda, anke jekk ikunu membri ta’ l-istess ghaqdiet. Din it-tezi tal-konvenuti hi kontradetta kemm mir-realta’ oggettiva tad-dinja tal-llum kif ukoll mid-dottrina prevalenti fid-dritt pubbliku internazzjonal li tiddistingwi bejn dawk il-pajjizi li jaddottaw sistema maghrufa bhala *monism* u ohrajn (bhal Malta) li jaderixxu ghas-sistema dualista (jew, *dualism*). Taht din ta’ l-ahhar kull dispozizzjoni mahruga minn organu tal-Gnus Maqghuda (jew ta’ kwalunkwe ghaqda internazzjonali ohra li taghha jkunu membri pajjizi) issir enforzabbli fil-pajjizi koncernati biss meta tigi espressament inkorporata fil-ligi permezz tal-organi legislativi tal-istess pajjizi.

Din il-konkluzjoni hi msahha wkoll mill-konsiderazzjoni tan-natura penali ta’ whud mid-dispozizzjonijiet ta’ l-Att dwar il-Hwejjeg ta’ l-Ikel, Medicinali u Ilma tax-Xorb (Kap.231) li setghu, ipotetikament (u f’cirkostanzi kongruwi), sabu l-applikazzjoni taghhom fil-kontest tal-kaz odjern. Wiehed jista’ jiccita f’dan ir-rigward l-artikolu 8, subinciz (1) li jiddisponi li l-bejgh bi pregudizzju ghax-xerrej ta’ xi hwejjeg ta’ l-ikel mahsuba ghall-konsum mill-bniedem u li ma jkunux tax-xorta, sustanza jew kwalita’ tal-hwejjeg ta’ l-ikel mitluba minn dak ix-xerrej, huwa reat. Ikun illegali wkoll (skond id-dispozizzjonijiet ta’ l-Att) li xi persuna turi ma’ xi hwejjeg ta’ l-ikel mizmuma ghall-bejgh, xi tikketta li tiddeskrivi b’mod falz dawk il-hwejjeg ta’ l-ikel,

jew li tkun meqjusa li tqarraq dwar ix-xorta, is-sustanza jew il-kwalita' taghhom (artikolu 15, subinciz (1)). Ghall-fini ta' dan l-artikolu, l-espressjoni 'hwejjeg ta' l-ikel' tfisser hwejjeg ta' l-ikel mahsuba ghall-konsum mill-bniedem (subinciz (5)). Kollox jintrabat imbaghad mal-artikolu 55 ta' l-istess Att li jghid: 'meta jkun hemm raguni bizzejjed biex wiehed jahseb li xi persuna tkun kisret xi wahda mid-dispozizzjonijiet ta' dan l-Att jew ta' xi regolamenti maghmula bis-sahha tieghu, il-Pulizija ghandha, fuq ir-rapport ta' l-awtorita' sanitarja, tiehu procedimenti kriminali kontra l-hati quddiem il-Qorti kompetenti.'

Issa huwa insit fid-dritt li hadd ma ghandu jitqies li jkun hati ta' reat kriminali minhabba f'xi att jew omissjoni li, fil-hin meta jkun sar, ma jkunx jikkostitwixxi reat bhal dak (artikolu 39, subinciz (8) tal- Kostituzzjoni ta' Malta; ara wkoll, Artikolu 7 tal-Konvenzjoni ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u Libertajiet Fundamentali, illum parti mill-ligi ta' Malta permezz ta' l-Att dwar il-Konvenzjoni Ewropeja – Kap. 319, cf. L-Ewwel Skeda taht l-artikolu 2 tal-Att). Il-Professur Sir Anthony Mamo (*Lectures in Criminal Law,* 1965, p 18) jirreferi ghan-

necessity of positive enactments by the State whereby it authoritatively declares the rules which it intends to enforce and intimates the penalties which the breach of those rules will entail. The enactment of such laws is a guarantee of the rights of the individual. Every member of the community has complete freedom of action so long as he does not unjustly interfere with any rights of others protected by the State. And he cannot, therefore, be subjected to punishment for anything done by him except in as much as he knew the action to be a violation of a rule of conduct which the State required to be observed. On the other hand, the State cannot have the proof of such guilty knowledge unless it has previously authoritatively declared the rules which it intends to enforce. Such formal declaration is a condition precedent to the application of the sanction in courts of justice. Thus legislation satisfies the requirements of natural justice that laws should be known before they are enforced…No act or omission can be considered as a criminal offence

unless it has been so declared by the law of the State: nullum crimen sine lege; nullum crimen sine praevia lega poenali*…. Thus enacted or statutory law, that is, the law made by the formal and express declaration of the legislative authority is – at any rate in our system - the only legal source of Criminal Law.*

Dan il-gurekonsult eminenti imbaghad jippuntwalizza (op cit p 30) illi: *' a law comes into being as soon as it is enacted in due form by the authority in which the function of legislation is vested…*[and it is] *published.'* Ghaldaqstant ma jistax jigi pretiz li l-atturi setghu inkorrew responsabbilita' penali a bazi ta' *standards* inkorporati f'regolamenti fi zmien meta dawn l-istess regolamenti ma kienux (bhala stat ta' fatt) parti mill-ligi ta' pajjizna. F'dan ir-rigward ta' min jiftakar li skond l-artikolu 124, subinciz (1) tal-Kostituzzjoni, il-kelma 'ligi' tfisser ukoll 'kull dokument li jkollu l-forza ta' ligi'. Jigi ghalhekk ribadit li huwa car li ligi, partikolarment ligi li testendi l-possibilita' ta' sanzjoni penali, ma tidholx fis-sehh u ma ghandhiex effett sakemm ma tigix debitament pubblikata (fil-Gazzetta tal-Gvern).

Il-fatt li aktar tard il-*Codex Alimentarius* gie introdott espressament fil-ligi taghna permezz ta' Avviz Legali numru 65 tal-1992 (li ippromulga ir-'Regolamenti ta' l-1992 dwar it-Tikkettjar u l-Prezentazzjoni ta' Hwejjeg ta' l-Ikel') juri kemm qabel dakinhar ma setax jigi prezunt li l-istess *Codex* kien parti mill-ligi ta' pajjizna. Fil-fatt ir-regolament 4.1 ta' l-istess Regolamenti jiddisponi illi hwejjeg ta' l-ikel ippakkjati minn qabel ghandu jkollhom fuqhom tikketta li jkun fija l-isem tal-haga ta' l-ikel, u li l-isem ghandu jindika n-natura vera tal-haga ta' l-ikel u, hlief jekk mhux prattikabbli, ghandu jkun specifiku u mhux generiku. Imbaghad is-subinciz (a) tar-regolament 4.1.1 ta' l-istess Regolamenti jghid li meta isem jew ismijiet ikunu gew stabbiliti ghal haga ta' l-ikel fi *standard* approvat mill-*Codex Alimentarius Commission* dan l-isem jista' jintuza.

Skond ir-regolament 21.1.2 ta' l-istess Regolamenti, kemm ir-regolament 4.1 kif ukoll ir-regolament 4.1.1 dahlu fis-sehh fl- 1 ta' Jannar 1993. Di piu' r-regolament 21.1

jghid illi d-dispozizzjonijiet kollha ta’ l-istess Regolamenti ghandhom, ghar-rigward ta’ kull hwejjeg ta’ l-ikel importati fl-1 ta’ Jannar 1993 jew wara, japplikaw bhallikieku l-imsemmija Regolamenti kienu diga’ fis-sehh. Issa, kif diga’ inghad, il-merkanzija in kwistjoni giet fizikament importata f’Malta f’zewg konsenji separati, wahda fis-26 ta’ Novembru 1991 u ohra fis-6 ta’ Dicembru 1991. Ghalhekk huwa car illi, a prescindere mill-fatt illi t-test tal-ligi fil-kontest tal-uzu tal-*istandards* tal-*Codex Alimentarius* ma huwiex tassattiv, l-istess *Codex* ma setax jigi applikat ghar-rigward tal-merkanzija in kwistjoni. Dan a maggior forza minhabba l-fatt illi, in virtu’ ta’ l-istess Regolamenti (precizament regolament 20.1), hu reat illi persuna, fost affarijiet ohra, timporta haga ta’ l-ikel li ma tkunx tikkonforma mad-dispozizzjonijiet ta’ l-istess Regolamenti. Huwa ghalhekk evidenti illi l-legislatur gustament ghazel illi ma jaghtix effikacja retroattiva lil dawn ir-Regolamenti, kif forsi kellu s-setgha li jaghmel in virtu’ tal-artikolu 9 tal-Att dwar l-Interpretazzjoni (Kap. 249), u dan partikolarment in vista tal-konsegwenzi penali li dispozizzjonijiet ta’ din ix-xorta kienu jimplikaw kieku gew hekk applikati.

Jigi osservat ukoll li skond il-kopja tal-licenzja esebita (a fol 42 tal-process) l-importatur kellu jikkonforma ma’ xi kondizzjonijiet li kienu redatti b’mod pjuttost generiku. Fost dawn insibu l-kondizzjoni li l-merkanzija setghat tigi importata *‘(1) subject to usual Health Conditions on such importation.’* Jidher car li hemm qabza kbira bejn din it-terminologija miftuha u l-*istandards* kontenuti fil-*Codex Alimentarius.* Ghaldaqstant ma huwiex lecitu li wiehed isostni li d-dispozizzjonijiet tal-*Codex* setghu kienu, anke implicitament, assorbiti minn din il-kondizzjoni. L-istess jinghad ghar-rigward tat-tieni kondizzjoni li kienet taqra: *‘(2) Goods not to be released unless they fall under the Harmonised System Code number as shown above.’* Wiehed ma jistax ghalhekk ma jaqbilx mal-argument tal-atturi fis-sens illi la darba inharget il-licenzja bil-kondizzjoni li l-attui jimportaw biss *canned chopped ham* minghajr ebda kondizzjoni fuq il-kompozizzjoni tal-prodott, allura kull prodott li jista’ xjentifikament jigi klassifikat bhala tali huwa kopert bl-istess licenzja. F’dan il-kontest

jinghad li l-opinjoni tal-Perit Tekniku (a fol 64-65 tal-process) - Rapport mahluf fit-28 ta' April 1992 - fis-sens li l-merkanzija in kwistjoni tista' tigi ikklassifikata bhala *chopped ham* hija rilevantissima. Fil-fatt fl-opinjoni tal-Perit Tekniku id-daqs tal-bicciet tal-laham m'huwiex fattur daqstant importanti fl-iklassifikar tal-prodott. Konsegwentement billi l-karatteristici l-ohra tal-prodott in kwistjoni aktar jixbhu dawk ta' *chopped ham* milli *cured ham* huwa implicitu, skond l-istess Rapport Tekniku, li l-prodott ghandu jigi klassifikat bhala *chopped ham.* Ma jidhirx li hemm x'jizdied ma' din l-opinjoni esperta. Madankollu jinghad ukoll li jirrizulta mis-'*Certificate of Analysis or Examintion carried out under Food Safety (Sampling and Qualifications) Regulations 1990'* (a fol 30 tal-process) preparat minn certu Dr. M. Riebbels (tabib veterinarju) li *'this sample is a sectioned and reformed ham and can be labelled as a chopped ham in accordance with the Food and Safety Act 1990'.* Di piu', wara spezzjoni tal-prodott maghmula mill-*Ministry of Public Health and Family of the Kingdom of Belgium* (a fol 31 tal-process) il-prodott in kwistjoni gie deskritt bhala '*cooked chopped ham.'* Dan gie kkonfermat ukoll mill-attur Mario Dingli, fl-affidavit tieghu tal-25 ta' Marzu 1993 (a fol 39 u 40 tal-process); kif ukoll minn Hugo Bauwens (li huwa wiehed mit-titulari tad-ditta esportatrici), fl-affidavit tieghu tat- 18 ta' Marzu 1992 (a fol 26 u 27 tal-process.

Ta' importanza akbar hija l-ammissjoni da parti tad-Direttur tal-Agrikoltura li l-*Codex Alimentarius* ma kienx fi zmien *de quo* 'parti mill-ligi ta' Malta' (a fol 45 u 313 tal-process).

Mis-suespost huwa evidenti li l-merkanzija importata kienet konformi mal-licenzja ghall-importazzjoni mahruga favur l-atturi.

Ma' dan din il-Qorti taqbel perfettament u m'ghandha xejn aktar x'izzid.

<u>L-eccezzjoni dwar l-uzu ta' diskrezzjoni amministrattiva</u>

Tajjeb qabel xejn li jigi soffermat li b'effett ta' l-artikolu 362 ta' l-Att XXIV ta' l-1995 li emenda l-Kap. 12 tal-Ligijiet ta' Malta, id-disposizzjonjiet tal-ligi principali, kif emendati bl-istess Att, japplikaw fil-konfront tal-proceduri kollha li jkunu pendenti quddiem xi qorti jew tribunal li ghalihom jghoddu dawk il-ligijiet u li f'dik id-data jkunu ghadhom pendenti u ma ghaddewx in gudikjat. Huwa wkoll pacifiku fid-dottrina li ligijiet procedurali ghandhom effett immedjat anke fir-rigward ta' kazijiet gia` ezistenti qabel id-dhul fis-sehh tal-ligi u li jkunu ghadhom pednenti mad-dhul fis-sehh tal-ligi. Ghalhekk huwa car li wara l-1 ta' Ottubru 1995 (meta dahal fis-sehh l-Att XXIV ta' l-1995) ghandhom jigu applikati d-disposizzjonijiet ta' l-artikolu 201 ta' l-istess Att (kif riprodotti fl-artikolu 469A tal-kap. 12 konsolidat). Konsegwentement id-disposizzjonjiet ta' l-artikolu 742(2) (li fuqhom l-ewwel perit legali kien ibbaza l-konsiderazzjonijiet tieghu stante li pprezenta r-relazzjoni tieghu fl-4 ta' Ottubru 1995) li gew sostitwiti permezz ta' l-artikolu 283 ta' l-imsemmi Att ma ghandhomx jigu konsidrati fil-kaz odjern.

Issa l-konvenuti qeghdin jeccepixxu illi t-talbiet ta' l-atturi huma infondati stante li meta gie mizmum ir-rilaxx tal-merkanzija in kwistjoni, dan sar in forza ta' diskrezzjoni amministrattiva moghtija lill-ufficjali pubblici, liema diskrezzjoni mhix sindakabbli meta tkun ezercitata, bhal fil-kaz odjern, in buona fede, u dan fit-termini permessi mil-ligi. Il-periti addizzjonali jghidu hekk dwar din l-eccezzjoni:

F’dan ir-rigward jigi puntwalizzat illi l-Qorti ghandha tillimita l-istharrig taghha ghad-domanda jekk il-merkanzija li l-atturi impurtaw kienitx konformi mal-licenzja ta’ importazzjoni. Dan l-istharrig, ghall-kuntrarju ta’ dak li gie suggerit mill-konvenuti, ma jwassalx ghal dikjarazzjoni li l-merkanzija in kwistjoni kienet jew ma kienitx *canned chopped ham* . Wisq anqas jista’ jinghad li permezz ta’ dan l-ezercizzju l-Qorti qieghda tiddetermina b’mod kategoriku li hemm xi definizzjoni ta’ *canned chopped ham* li ‘hija dik tajba u li ohrajn huma hziena.’ Dan, kif tajjeb gie osservat, ma hux kompitu ta’ Din il-Qorti. Il-kompitu tal-Qorti fil-kaz odjern huwa dak li tiddeciedi jekk

il-merkanzija importata mill-atturi kienitx konformi mal-kondizzjonijiet imposti mill-licenzja mahruga mid-Dipartiment tal-Kummerc. Dan iwassal biex il-Qorti tiddeciedi jekk fil-verita’ d-dispozizzjonijiet tal-*Codex Alimentarius* kienux jifformaw parti integrali mill-kondizzjonijiet li tahthom inharget il-licenzja ta’ importazzjoni favur l-atturi. Ghaldaqstant ma jistax jinghad li dan l-ezercizzju jiskonfina l-gurisdizzjoni moghtija lil din il-Qorti taht il-Kostituzzjoni bhala entita’ gudizzjarja, jew li l-Qorti ma tistax tintalab taghmel apprezzament ta’ fatt materjali ta’ din in-natura.

Huwa principju bazillari tas-sistema legali ta’ pajjizna illi l-istharrig gudizzjarju tal-validita’ ta’ ghemil amministrattiv huwa poter inerenti tal-qrati li jimmanifesta ruhu fis-sindakar tal-legalita’ ta’ att u fl-oghti ta’ rimedju xieraq f’kaz ta’ illegalita’. Ghal dan il-ghan m’hijiex rikjesta xi awtorita’ statutorja. Fil-fatt dan il-poter huwa msejjes fuq principji insiti fil-Kostituzzjoni, in partikolari il-principju tas-*separation of powers,* dak tas-*supremacy of law*, kif ukoll dak ta’ l-indipendenza tal-gudikatura. Konsegwentement qorti li tistharreg l-ghemil gudizzjarju ta’ awtorita’ pubblika taghmel dan in virtu’ tal-funzjoni generika taghha li hi dik li thares id-dritt jew, fi kliem iehor, ‘l-istat ta’ dritt’ - jew ahjar, ir-*rule of law.*

Isegwi illi kull meta qorti tiddeciedi li xi ghemil amministrattiv huwa invalidu fid-dritt ikun hemm inferenza li l-awtorita’ pubblika koncernata marret oltre l-limiti imposti mill-ligi u ghalhekk l-ghemil huwa *ultra vires.* Ghalhekk huwa pacifiku li l-qrati tal-gustizzja ta’ kompetenza civili ghandhom gurisdizzjoni biex jistharrgu l-validita’ ta’ xi ghemil amministrattiv jew li jiddikjaraw dak l-ghemil null, invalidu jew minghajr effett (ara f’dan is-sens, artikolu 469A(1) tal-Kodici ta’ Organizzazzjoni u Procedura Civili- Kap. 12). Din il-gurisdizzjoni titnissel mill-principju li awtorita’ pubblika ma ghandhiex tagixxi barra l-kompetenza taghha (fi kliem iehor, *ultra vires*) u, di piu’, li ma ghandhiex hi stess tkun l-arbitru tal-konfini tal-kompetenza (u l-poteri relativi) taghha.

Hija propju l-funzjoni tal-qrati li jissindakaw il-konfini oggettivi ta' dawn il-poteri. Ghaldaqstant kull meta l-ligi taghti lil awtorita' pubblika l-fakolta' li tezercita diskrezzjoni soggettiva dan l-ezercizzju ma huwiex sindakabbli mill-qrati. Minn naha l-ohra, l-ezercizzju ta' diskrezzjoni oggettiva huwa suxxettibbli ghall-iskrutinju tal-qrati.

Fil-vertenza odjerna d-Direttur tal-Agrikoltura wasal ghall-konkluzjoni li l-prodott in kwistjoni ma setax jigi klassifikat bhala *canned chopped ham* u ghalhekk ma kienx konformi mal-licenzja ta' importazzjoni. Dan jammonta ghal konstatazzjoni ta' fatt u, ghaldaqstant, l-agir tieghu huwa soggett ghall-iskrutinju tal-qrati. Ghall-kuntrarju, fejn l-awtorita' pubblika tkun moghnija bil-fakolta' li tiddetermina l-fatti u li tiehu decizjoni a bazi ta' l-istess fatti hekk determinanti, mhux permess li l-qrati jergghu jghaddu gudizzju u b'hekk jissostitwixxu d-diskrezzjoni taghhom ghal dik ezercitata mill-awtorita' pubblika. Dan kien ikun il-kaz, per ezempju, kieku d-Direttur kellu xi diskrezzjoni fil-ligi li jiddefinixxi huwa stess in-natura ta' *canned chopped ham.*

Dan kollu jinghad fuq l-iskorta ta' gurisprudenza ormai kostanti f'dan is-sens. Wiehed jista' jiccita decizjoni tal-Prim'Awla tal-Qorti Civili fl-ismijiet *Debono noe* vs *Tabone noe* (24 ta' Gunju 1970) fejn intqal:

'ma hemm xejn x'jimpedixxi d-dritt normali ta' kull cittadin jew ghaqda ta' cittadini li jimpunjaw fil-Qrati l-attijiet kollha governativi non-diskrezzjonali. Kieku ma kienx hekk kull ufficjal governativ ikun *"above the law*" fl-ezercizzju ta' kull funzjoni tieghu, u din mhix il-pozizzjoni tal-Ezekuttiv fil-pajjiz….L-attijiet kollha tal-Ezekuttiv, bhal dawk tal-privat, ma jistghux ikunu kontra l-ligi ghax il-ligi qatt ma tawtorizza illegalitajiet.'

Issa m'hemmx dubju li l-qrati civili huma kompetenti sabiex jiehdu konjizzjoni tal-vertenzi prezenti, u dan b'effett ta' l-artikolu 469A (1) (*b*) tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civli (*vide supra re* effett tad-dispozizzjonijiet tranzitorji tal-Att XXIV tal-1995). Din

id-dispozizzjoni tghid li l-qrati tal-gustizzja ta' kompetenza civili ghandhom gurisdizzjoni biex jistharrgu l-validita' ta' xi ghemil amministrattiv jew li jiddikjaraw dak l-ghemel null, invalidu jew minghajr effett meta l-ghemil ikun *ultra vires.* Ghemil amministrattiv (li skond l-artikolu 469A (2) jista' jkun, fost l-ohrajn, hrug ta' ordni, decizjoni jew rifjut ghal talba ta' xi persuna, li jsir minn awtorita' pubblika) ikun *ultra vires* (fost kazijiet ohra):

- meta jissejjes fuq konsiderazzjonijiet mhux rilevanti (artikolu 469A (1) (*b*) (*iii*)); jew

- meta jmur kontra l-ligi (artikolu 469A (1) (*b*) (*iv*)).

Huwa ben kjar illi meta r-rilaxx tal-merkanzija gie mizmum fuq ordni tal-Kontrollur tad-Dwana u tad-Direttur ta' l-Agrikoltura irriskontra ruhu ghemil amministrattiv *ultra vires.* Dan ghaliex il-konvenuti hawn fuq citati, presumibilment a bazi ta' poteri fuqhom konferiti permezz tal-Ordinanza tad-Dwana (Kap. 37), l-Ordinanza dwar is-Servizz Veterinarju (Kap. 96) u l-Att dwar Hwejjeg ta' l-Ikel, Medicinali u Ilma tax-Xorb (Kap. 231), ikkontendew li l-merkanzija in kwistjoni ma kienitx tikkonforma mal-licenzja billi ma kienitx tixbah id-deskrizzjoni tal-prodott kontenuta fil-*Codex Alimentarius.* Issa jigi ribadit li dan il-*Codex* f'dak iz-zmien ma kienx in vigore f'dawn il-Gzejjer. Ghaldaqstant jidher li l-awtoritajiet koncernati taw ordni a bazi ta' konsiderazzjonijiet li ma kienux, f'dak il-mument, rilevanti u allura skonfinaw l-awtorita' (jew gurisdizzjoni taghhom.
F'terminologija ohra, huwa evidenti li l-awtoritajiet koncernati ma uzawx kriterji ragjonevoli fil-qadi ta' dmirijiethom. Dawn il-konkluzjonijiet huwa konfortati mill-gurisprudenza. F'dan il-kuntest il-Qorti ta' l-Appell, f'sentenza tat- 18 ta' Novembru 1994, fl-ismijiet *Pace* vs *Kummissarju tal-Pulizija et,* osservat:

'ir-raguni, naturalment, hija li fi stat ta' dritt, bhal ma huwa l-iStat ta' Malta huwa bazillari li kull persuna li hija moghtija awtorita' u setgha fil-livelli kollha tal-istrutturi kollha kostituzzjonali u amministrattivi, ghandha d-dover li

taqdi l-funzjonijiet taghha fil-limiti u l-parametri li fihom id-dover huwa kalat u ddettat mill-ligijiet.’

Fil-kaz *Pace et* vs *Anastasi Pace noe* (Vol. XXXII. ii. 317), il-Prim’ Awla tal-Qorti Civili, nhar l- 1 ta’ Mejju 1946, iddikjarat:

‘Att diskrezzjonali ta’ ufficjal jew korp amministrattiv jista’ jigi sindakat mill-Qorti fis-sens…. li t-tribunal jara jekk l-att hux legali *(“within the terms of the statute*”), jekk gewx osservati l-proceduri mehtiega (*“complied with regulations”*), u jekk l-ezercizzju tad-diskrezzjoni kienx *“fair and honest”.’*

Fuq l-insenjament ta’ din il-gurisprudenza huwa car li l-konvenuti agixxew *ultra vires* u ghaldaqstant, l-ghemil taghhom huwa sindakabbli mill-Qorti.

Din il-Qorti, wara li ezaminat in-noti ta' osservazzjonijiet tal-partijiet, hi tal-fehma li effettivament il-periti addizzjonali ghamlu analizi korretta tal-fatti u tal-ligi applikabbli li timmerita akkoljiment. Ghalhekk irid jigi determinat min mill-konvenuti huwa responsabbli ghad-danni li sofrew l-atturi u x'inhuma dawn id-danni. Hawn il-Qorti tirreferi mill-gdid ghar-relazzjoni tal-periti addizzjonali li jikkonkludu li l-konvenuti kollha hlief id-Direttur tal-Kummerc, ghandhom jitqiesu responsabbli ghad-danni sofferti mill-atturi u effettivament jghaddu biex jillikwidaw tali danni:

L-artikolu 1031 tal-Kodici Civili (Kap. 16) jiddisponi li kull wiehed iwiegeb ghall-hsara li tigri bi htija tieghu. Issa skond is-subinciz (1) tal-artikolu 1032 tal-Kodici Civili ‘jitqies fi htija kull min fl-eghmil ma juzax il-prudenza, id-diligenza, u l-hsieb ta’ missier tajjeb tal-familja.’ Di piu’, l-artikolu 1033 jghid li ‘kull min, bil-hsieb jew minghajr hsieb li jaghmel deni, ghax ikun irid jew b’nuqqas ta’ diligenza, ta’ prudenza jew ta’ hsieb, jaghmel jew jonqos li jaghmel xi haga li biha jikser xi dmir impost mill-ligi, hu obbligat ghall-hlas tal-hsara li tigri minhabba f’hekk.’

Fl-ewwel lok jinghad illi l-amministrazzjoni hija suggetta ghad-dispozizzjonijiet tal-Kodici Civili (u ta' kwalunwe ligi ohra) fuq ir-responsabbilita' delittwali u kontrattwali. Ghalhekk f'*Cassar Desain* vs *Forbes noe* (7 ta' Jannar 1935) il-Qorti ta' l-Appell waslet ghall-konkluzjoni li:
'Our written codes do not discriminate between the Crown (as the Government is expressly termed in various provisions) and its subjects in regard to the operation and administration of the law; and *ubi lex non distinguit nec nos distinguire debemus* – and the very exceptional cases in which such distinction is made only serve to prove and confirm the general rule….The Crown in Malta is generally speaking, subject to the ordinary laws and amenable to the jurisdiction of the ordinary Courts.'
Issa l-atturi qeghdin isostnu illi bl-agir taghhom il-konvenuti inkorrew responsabbilita' delittwali stante li wara li awtorizzaw lill-atturi biex jimportaw *canned chopped ham* minghajr ebda kwalifika ulterjuri huma arrogaw ghalihom id-dritt illi jirrifjutaw importazzjoni tal-prodott li ma kienx jikkwalifika bhala *chopped ham* taht il-*Codex Alimentarius* li dak iz-zmien ma kienx vigenti f'Malta.
A bazi tal-konsiderazzjonijiet maghmula *supra* jidher li din it-talba hija legittima. Madankollu, bir-rispett, il-Periti Addizzjonali ma jikkondividux il-konkluzjonijiet tal-Perit Legali fir-rigward tar-responsabbilita' tad-Direttur tal-Kummerc. Skond l-abbli Perit Legali id-Direttur tal-Kummerc 'kien fid-dover' li 'jispecifika lill-atturi xi kwalita' ta' *chopped ham* setghu u/jew ma setghux idahhlu f'Malta u mhux johrog licenzja minghajr limitazzjoni jekk il-Gvern kien iddecieda li ser jaccetta f'Malta prodott li jikkwalifika biss taht il-*Codex Alimentarius'* (a fol 208 tal-process). Pero' huwa implicitu li l-imsemmi konvenut kellu, f'sitwazzjoni bhal din, jigi dirett mill-awtoritajiet kompetenti fil-qasam tal-importazzjoni ta' hwejjeg ta' l-ikel ghall-konsum mill-bniedem. Fil-fatt jidher car mix-xhieda tad-Direttur ta' l-Agrikoltura li meta nharget il-licenzja in kwistjoni l-*Codex Alimentarius* ma kienx jifforma parti mill-ligi ta' pajjizna u, ghaldaqstant, ma jistax jigi prezunt li d-Direttur tal-Kummerc (minghajr senjalazzjoni in propozitu mill-awtoritajiet kompetenti fil-kontest) kellu jinforma lill-atturi b'dawn l-*istandards* li fil-fatt ma kienux jezistu fil-ligi

taghna dakinhar. Tant hu hekk illi, kif tajjeb osserva l-Perit Legali (a fol 208 tal-process), meta l-atturi talbu licenzja gdida d-Direttur tal-Kummerc (wisq probabilment f'dan l-istadju edott bil-fatti tar-rifjut tal-rilaxx tal-merkanzija taht l-ewwel licenzja) talab il-kunsens prevju tad-Direttur tal-Agrikoltura. Kif tajjeb irrelata l-Perit Legali dan il-kunsens fil-fatt ma nghatax u ghalhekk dan it-tieni permess ma harigx. Dan pero' (ghal kuntrarju ta' dak li jsostni l-abbli Perit Legali) ma jammontax ghal xi obbligu da parte tad-Direttur tal-Kumerc li jitlob il-kunsens prevju tad-Direttur tal-Agrikoltura ghall-hrug tal-licenzja in kwistjoni meta ma kienx jaf (u kif gie argumentat, ma setax ikun jaf) bl-ezistenza ta' xi limitazzjoni fuq l-importazzjoni ta' prodotti tal-ikel, bhal ma hu l-*canned chopped ham.*

Il-Periti Addizzjonali jaqblu mas-sustanza tal-konkluzjonijiet tal-abbli Perit Legali (a fol 209-218 tal-process) rigward ir-responsabbilita' tal-Kontrollur tad-Dwana u tad-Direttur tal-Agrikoltura. Ghalhekk, ghalkemm forsi jista jinghad li l-Kontrollur tad-Dwana ma kienx f'pozizzjoni li jiddetermina jekk il-prodott in kwistjoni setax jigi klassifikat bhala *canned chopped ham* jew le, xorta jibqa' l-fatt illi huwa seta', kieku ried, attinga ruhu mal-kondizzjonijiet imposti mill-licenzja ghall-importazzjoni u, a bazi ta' dawk il-kondizzjonijiet, irrilaxxa l-merkanzija in kwistjoni. Kieku ghazel din it-triq (li, jigi osservat, kienet l-aktar wahda ragjonevoli fic-cirkostanzi) il-Kontrollur tad-Dwana ma kien jinkorri ebda responsabbilita'. Dwar ir-responsabbilita' tad-Direttur tal-Agrikoltura ftit hemm x'jinghad. Bizzejjed jigi osservat illi kien dan il-konvenut li ghazel li jiddetta kondizzjonijiet ghall-importazzjoni ta' *canned chopped ham* li, kif kien jaf hu stess, ma kienux f'dak iz-zmien rikjesti mill-ligi taghna u li, di piu' u fi kwalunkwe kaz, ma kienux gew migjuba ghall-attenzjoni tal-atturi qabel ma dawn ipprocedew biex jimportaw il-merkanzija in kwisjtoni. Konsegwentement ma jidhirx li hemm dubju dwar il-kolpevolezza, fic-cirkostanzi, ta' dawn iz-zewg konvenuti.

Dwar il-pozizzjoni tal-konvenut Ministru tal-Agrikoltura il-Perit Legali jghid hekk (a fol 213-214 tal-process): 'In vista ta' dak provdut fl-artikolu 6 (c) tal-Att dwar l-Interpretazzjoni (Kap. 249)…. l-istess Ministru seta' jaqleb

id-decizjoni tad-Direttur tal-Agrikoltura. Gialadarba l-istess konvenut iddecieda li jaccetta d-decizjoni tad-Direttur tal-Agrikoltura, u billi huwa dan il-konvenut li huwa responsabbli skond il-Kostituzzjoni ta' Malta ghall-atti tad-Dipartiment tal-Agrikoltura, allura dan il-konvenut ghandu l-istess responsabbilita' versu l-atturi li jista' jkollu d-Direttur tal-Agrikoltura.'

Il-Perit Addizzjonali izidu ma dan billi jippuntwalizzaw illi r-responsabbilita' tal-Ministru ghall-operat tad-Dipartiment koncernat u tal-funzjonarji ezekuttivi kollha tieghu tirrizulta esspressament mill-artikolu 82, subinciz (1) tal-Kostituzzjoni ta' Malta li jghid illi l-President jassenja lil kull Ministru r-responsabbilita' ta' xoghol tal-Gvern maghduda l-amministrazzjoni ta' xi dipartiment tal-gvern.

It-talba ghad-danni da parti tal-atturi fil-vertenza odjerna hi legittima u konformi mal-ligi li tghid li l-attur jista' jressaq talba ghall-hlas tad-danni rizultanti mir-responsabbilita' delittwali ta' l-awtorita' pubblika naxxenti minn att amministrattiv (artikolu 469A, subinciz (5) tal-Kodici ta' Organizzazzjoni u Procedura Civili – Kap. 12). Id-danni jinghataw meta l-qorti ssib illi l-awtorita' pubblika tkun agixxiet in *mala fede* jew b'mod li mhux ragjonevoli (ibid).

Issa fil-kaz prezenti, kif diga' inghad, l-organi amministrattivi koncernati ma agixxewx b'mod li jista' jissejjah ragjonevoli. Ghalaqstant huwa implicitu li f'dan il-kaz it-talba ghad-danni ghandha tintlaqa'.

<u>Likwidazzjoni tad-danni</u>

Il-likwidazzjoni tad-danni ssir fid-dritt a bazi ta' zewg artikoli tal-Kodici Civili (Kap. 16): l-artikolu 1031 li jghid li kull wiehed iwiegeb ghall-hsara li tigri bi htija tieghu; u l-artikolu 1045, subinciz (1) li jghid li l-hsara li l-persuna responsabbli ghandha twiegeb ghaliha hija:

- It-telf effettiv li l-eghmil taghha jkun gieb direttament lill-parti li tbati l-hsara, l-ispejjez li din il-parti setghet kellha taghmal minhabba l-hsara, it-telf tal-paga jew qligh iehor attwali (*damnum emergens*); u
- It-telf ta' qliegh li tbati 'l quddiem minhabba inkapacita' ghal dejjem, totali jew parzjali, li dak l-eghmil seta' jgib (*lucrum cessans*); f'dan ir-rigward is-subinciz(2) tal-istess artikolu jghid li s-somma li ghandha tigi moghtija ghal din l-inkapacita' tigi stabbilita mill-qorti wara li tqis ic-cirkostanzi tal-kaz u, b'mod partikolari, xorta u grad ta'

inkapacita' ikkagunata, u l-kondizzjoni tal-parti li tbati l-hsara.

F'dan il-kontest il-konvenuti eccepew illi t-talba tal-atturi ghad-danni hija infondata ghaliex tikkostitwixxi talba ghal danni eventwali u ipotetici li d-ditta attrici effettivament ma sofrietx. Jinghad hawnhekk illi dina l-eccezzjoni tigi trattata fir-rispett ta' kull kap separat tat-talbiet ghad-danni (*infra*).

Il-principju kardinali li ghandu jirregola kwalunkwe talba ghad-danni huwa dak li jrid jezisti ness ta' kawzalita' bejn ir-responsabbilita' delittwali tal-konvenuti u d-danni sofferti mill-atturi. Jigi premess ukoll illi huwa pacifiku li l-vittma ma tistax titlob danni li setghet tevita minhabba l-obbligu li timminimizza id-danni minghajr ma tippregudika l-pozizzjoni taghha.

<u>It-talbiet ghad-danni tal-atturi (a fol 69-72 tal-process)</u>

(i) Penalitajiet imposti mid-ditta Theo Bauwens nv skond il-klawzola (8) tal-ftehim tal-14 ta' Ottubru 1991 (a fol 7-8 tal-process) u interessi relattivi. F'dan ir-rigward jinghad li, minn dak li jirrizulta mix-xhieda, il-prodott kien jigi preparat skond l-*ispecifications* mitluba mill-istess atturi (*vide* xhieda tat-titulari tad-ditta mittenti moghtija fis-seduta tas-7 ta' Novembru 1994, a fol 447 tal-process). Konsegwentement huwa evidenti illi kien fil-mansjoni tal-atturi, wara li gew mizmuma l-ewwel zewg konsenji tal-prodott, li jaghtu struzzjonijiet godda lis-supplituri taghhom fil-Belgju rigward l-*ispecifications* tal-prodott in kwistjoni sabiex dawn jippreparaw il-prodott taghhom in konformita' mal-kondizzjonijiet imposti mill-awtoritajiet kompetenti; b'hekk illi l-kwantita' tal-prodott li, kif stipulat fl-imsemmi kuntratt, l-atturi kellhom jixtru minghand is-supplituri Belgjani setghat tigi importata minghajr biza' li jinzamm ir-rilaxx taghha malli tasal Malta. B'dan il-mod, kif tajjeb irrelata l-abbli Perit Legali, il-kuntratt ma kienx jinkiser u l-ebda penali ma kienet tkun imponibbli. Ghalhekk huwa ovvju illi f'dan il-kontest ma jissustix in-ness bejn ir-responsabbilita delittwali tal-kon venuti u t-talba tal-atturi - fi kliem iehor il-hsara sofferta mill-atturi ma kienitx rizultat dirett tal-agir delittwali tal-konvenuti. Inoltre (u bla pregudizzju ghal dak li gia' nghad) huwa evidenti illi l-istess atturi naqsu mill-obbligu taghhom li jevitaw danni potenzjali, minkejja li setghu jaghmlu hekk minghajr

pregudizzu ghall-interessi taghhom. Fi kwalunkwe kaz jinghad ukoll illi din it-talba hija wahda ghal danni eventwali u ipotetici u ghaldaqstant ma tistax issir likwidazzjoni ta' danni ta' din in-natura (inkluzi l-interessi ancillari) f'dawn ic-cirkostanzi.

(ii) Bhala parti mid-*damnum emergens* (fis-sens ta' spejjez li l-vittma 'setghet kellha taghmel minhabba l-hsara') jidher li l-imghax kummercjali fuq iz-zewg konsenji li ma thallsux billi ma kienux gew rilaxxjati m'ghandux jigi rizarcit. Dan partikolarment in vista tal-fatt illi sa llum dan l-imghax ghadu ma thallasx mill-atturi u ghalhekk huma ma jistghux jargumentaw illi sofrew danni permezz tal-hlas tieghu. Jibqa' pero' impregudikat id-dritt ta' l-atturi *si et quatenus* illi jitolbu dan il-hlas f'kaz illi effettivament huma jhallsu l-istess lid-ditta mittenti.

(iii) u (iv) Ghar-ragunijiet suesposti (a para (i) *supra* il-Periti Addizzjonali jissottoskrivu d-decizjoni tal-abbli Perit Legali fis-sens illi t-talba ghal telf ta' profitt fuq il-kuntratt kollu, interessi relattivi u kreditu fuq il-valur tal-kuntratt ma tistax tigi akkolta.

(v) Rigward l-ispejjez inkorsi fil-konkluzjoni tal-kuntratt ta' bejgh jinghad preliminarjament illi ma saritx prova sufficjenti fis-sens illi dawn l-ispejjez kienu intizi esklusivament ghall-iskop tal-iffinalizzar tal-ftehim *de quo* si tratta l-vertenza odjerna. Madankollu, kif tajjeb irrelata l-abbli Perit Legali, huwa fatt li l-atturi sofrew xi forma ta' pregudizzju fir-rigward taz-zewg konsenji mizmuma mill-awtoritajiet koncernati. Issa dawn iz-zewg konsenji jammontaw ghal madwar ghaxra fil-mija (10%) tal-konsenji li kellhom jigu importati skond il-kuntratt bejn l-atturi u d-ditta mittenti. Premess illi l-kuntratt ma giex sfruttat interament minhabba nuqqas ta' l-istess atturi (ara l-argument a para (*i*) *supra*), il-Periti Addizzjonali jhossu illi d-danni taht dan il-kap jistghu jigu iffissati fl-ammont ta' Lm230.00,0, liema figura tirraprezenta ghaxra fil-mija (10%) tas-somma mitluba mill-atturi taht dan il-kap.

(vi) Spejjez ta' *cold storage* u ta' *storage space*: Jigu ribaditi l-konkluzjonijiet tal-Perit Legali (a fol 228 tal-process) fis-sens illi t-talba ghal dawn id-danni hija wahda gustifikata l-aktar minhabba li dan kien mehtieg biex jipprezerva, kemm jista jkun, il-merkanzija, u b'hekk biex possibilment jigu evitati spejjez ulterjuri.

Konsegwentement jigu likwidati danni fl-ammont ta' Lm2,388.75,0 taht dan il-kap.

(vii) Danni rizultanti minn prodott li baqa' ma nbighx minhabba li lahaq skada: Il-Perit Legali (a fol 229 tal-process) jirrelata illi wara acess li sar nhar il-21 ta' Jannar 1993, irrizulta li kien hemm 865 u ¼ kaxxi skaduti. Jinghad ukoll li l-metodu li permezz tieghu l-Perit Legali wasal ghall-prezz ta' Lm19.64,0 ghal kull kaxxa (a fol 230 tal-process) huwa sostanzjalment gust. Ghalhekk, skond il-kompitu tal-Perit Legali: 865.25 kaxxi x Lm19.64,0 = Lm16,993.51,0.

Madankollu hu koncess ukoll, kif tajjeb issottomettew il-konvenuti, li l-fatt li d-ditta attrici ma gabitx il-prodott Malta f'*refridgerated containers*, nonostanti li dan suppost kellu jinzamm kostantement f'temperatura ta' bejn l-4 u t-8 gradi centigradi, jaghti lok ghal dubju jekk il-konvenuti ghandhomx ikunu konsiderati unikament responsabbli ghat-telf rizultanti mill-merkanzija skaduta. Jinghad ukoll illi l-fatt li *x-shelf life* tal-prodott kien sal-31 ta' Awwissu 1992 u li l-prodott gie rilaxxjat nhar il-11 ta' Mejju 1992 jindika illi parti mill-prodott setghat ragjonevolment giet distribwita ghall-konsum f'dan il-perjodu b'mod illi l-atturi ma kienux isofru l-hsara kollha allegata minnhom.

Il-possibilta' ta' negligenza kontributorja hija espressament kontemplata mill-ligi (ara artikolu 1051 tal-Kodici Civili - Kap. 16). Il-ligi tghid li jekk il-parti li tbati l-hsara tkun ikkontribwiet (b'nuqqas ta' prudenza, ta' diligenza jew ta' hsieb) ghall-hsara, il-qorti fil-likwidazzjoni ta' l-ammont tad-danni li ghandhom jithallsu lil dik il-parti ghandha tiddeciedi, fid-diskrezzjoni taghha, f'liema proporzjon din tkun ikkontribwiet jew tat okkazjoni ghall-hsara li batiet, u l-ammont tad-danni li ghandu jithallas lilha mill-persuni l-ohra li jkunu kkontribwew ghal dik il-hsara jigi mnaqqas f'dik il-proporzjon. Premess dan kollu l-Periti Addizzjonali huma ta' l-opinjoni li r-responsabbilita' tal-partijiet u d-danni li qed tintalab il-likwidazzjoni taghhom taht dan il-kap ghandhom jinqasmu bejn il-partijiet. Hu suggerit li r-responsabbilita' tinqasam kif isegwi: l-atturi - kwart; u l-konvenuti - tliet kwarti, dan ghaliex l-akbar oneru ta' responsabbilita' f'dan il-kontest jibqa' dak tal-konvenuti. *Ergo,* id-danni likwidati kontra l-konvenuti taht dan il-kap jammontaw ghal Lm12,745.00,0.

(viii) It-talba ghal telf ta’ kreditu moghti lill-atturi fuq iz-zewg konsenji ma tistax tintlaqa’ u dan ghaliex il-konsenji, kif irrelata l-Perit Legali, fit-fatt thallsu xi xhur wara u ma saritx prova illi l-atturi gew mitluba jaghmlu tajjeb ghal xi telf f’dan is-sens.

(ix) Telf ta’ fiducja: Din it-talba hi maqsuma f’zewg branki:

(a) Telf ta’ buona fede minhabba l-fatt li r-relazzjoni tal-atturi mad-ditta estera Theo Bauwens nv giet imhassra peress illi l-pagament kellu jsir tard. Hawnhekk jinghad illi ma jirrizultax li dan kien il-kaz mix-xhieda tat-titulari tad-ditta mittenti (a fol 447 tal-process). Jidher fil-fatt, kif irrelata l-Perit Legali (a fol 231 tal-process), li n-nuqqas ta’ fiducja (ammess li wiehed jista’ jsejhilha nuqqas ta’ fiducja) ‘giet rimedjata u sanata sussegwentement minghajr danni’, anke ghaliex effettivament id-ditta Belgjana aktar tard regghet issuppliet lill-atturi.

(b) Telf ta’ bejgh u fiducja mal-grossisti u hwienet lokali minhabba li ma gewx moghtija l-*canned chopped ham* fil-hin, u telf ta’ fiducja mal-pubbliku in generali: In linea di massima jistghu jigu sottoskritti l-konkluzjonijiet tal-Perit Legali (a fol 232 tal-process) f’dan ir-rigward. Fil-fatt l-atturi stess iddikjaraw illi l-konsenji ta’ wara dawk t-tnejn meritu tal-vertenza odjerna ‘inbieghu regolarment u minn ha rega’ ordna’ (xhieda ta’ Carmelo Dingli fis-seduta tat- 3 ta’ Frar 1993, a fol 407 tal-process). Minn din l-ammissjoni, kif irrelata l-abbli Perit Legali, wiehed jasal ghall-konkluzjoni li l-pregudizzju allegatament soffert mill-atturi f’dan il-kontest kien wiehed negligibbli u ghalhekk, a bazi tal-masssima *de minimis non curat praetor,* il-Periti Addizzjonali jhossu illi m’ghandhomx jillikwidaw danni taht dan il-kap.

Di piu’ jinghad li fil-kontest ta’ *lucrum cessans* it-telf ta’ qligh futur irid jirrizulta minn ‘inkapacita’ ghal dejjem, totali jew parzjali’ (artikolu 1045, subinciz (1) tal-Kodici Civili - Kap. 16). Ma jidhirx (anke mix-xiehda tal-istess atturi) li t-telf allegat mill-atturi jista’ jigi inkwadrat taht il-kappa ta’ inkapacita’ dejjiema, kif mitlub mill-ligi.

Din il-Qorti, wara li ezaminat il-provi prodotti mill-atturi rigward id-danni, ezaminat il-konkluzjonijiet ta' l-ewwel perit legali kif ukoll is-sottomissjonijiet li saru mill-atturi

dwar il-pretensjonijiet taghhom, hi tal-fehma li m'hemmx lok ghal varjazzjoni tal-konkluzjonijiet tal-periti addizzjonali f'dan ir-rigward li qeghdin jigu akkolti intjerament.

Ghal dawn il-motivi tiddeciedi billi, filwaqt li tillibera lid-Direttur tal-Kummerc mill-osservanza tal-gudizzju u tastjeni milli tiehu konjizzjoni ulterjuri tat-tieni talba attrici stante li l-mertu gie ezawrit fil-mori ta' din il-kawza, tichad l-eccezzjonijiet tal-konvenuti u tilqa' t-talbiet l-ohra attrici u ghalhekk:

(1) tiddikjara li l-merkanzija importata mill-atturi kienet konformi ma' u koperta bil-licenzja lilhom mahruga mid-Dipartiment tal-Kummerc,
(2) tiddikjara li l-konvenuti Kontrollur tad-Dwana, l-Onorevoli Ministru tal-Agrikoltura u Sajd u d-Direttur tal-Agrikoltura huma responsabbli *in solidum* ghad-danni sofferti mill-atturi minhabba l-agir abuziv u illegali taghhom konsistenti fir-rifjut tar-rilaxx tal-merkanzija importata taht il-precitata licenzja,
(3) tillikwida d-danni fis-somma komplessiva ta' hmistax-il elf tliet mija tlieta u sittin liri Maltin u hamsa u sebghin centezmu (Lm15,363.75), u
(4) tikkundanna lill-konvenuti Kontrollur tad-Dwana, Onorevoli Ministru ta' l-Agrikoltura u Sajd, u d-Direttur ta' l-Agrikoltura *in solidum* ihallsu lill-atturi s-somma hekk likwidata ta' hmistax-il elf tliet mija tlieta u sittin liri Maltin u hamsa u sebghin centezmu (Lm15,363.75) piu` l-ispejjez tal-kawza.

< Sentenza Finali >

---------------------------------TMIEM---------------------------------